

## Avtomobil Yo'llarining Sifatiga Qo'yiladigan Texnik Talablar

**Karimov Ozodjon Uzoqovich, Suyarov Nurali Jovli o'g'li, Alimov Ilyos Orif o'g'li**

Toshkent Davlat Transport Universiteti

**Annotatsiya:** Avtomobil transporti qatnoviga mo'ljallangan muhandislik inshooti. Avtomobil yo'li ahamiyatiga qarab xalqaro, davlat (respublika) va mahalliy ahamiyatga ega bo'lgan yo'llarga bo'linadi.

Xalqaro Avtomobil yo'li ga mamlakatlarni, yirik sanoat markazlarini bog'lovchi va katta iqtisodiy ahamiyatga ega bo'lgan yo'llar kiradi. Davlat ahamiyatidagi yo'llarga yirik sanoat markazlari, muhim temir yo'l stansiyalari, pristanlar va boshqa bilan bog'lovchi yo'llar, mahalliy yo'llarga yesa viloyat, qishloq, jamoa xo'jaliklari yo'llari kiradi. Avtomobil yo'li muhandislik inshooti sifatida quyidagi yelemntlardan tashkil topadi: yer poyi ko'tarmasi; yo'l to'shamasi; qatnov qismi; yo'l cheti; sun'iy va chiziqli inshootlar va boshqa jihozlar.

Avtomobil yo'li tabiiy yoki tuproq ko'tarmasi, asos va qoplamalardan iborat Avtomobil yo'lining ahamiyatiga qarab, quyidagi qoplama xillari ishlatiladi: a) yer sirtiga qumoq tuproq, shag'al sochilgan past navli qoplamalar; b) qoramoy shimdirilgan shag'al yoki may-dalangan tosh yotqizilgan qoplamalar; Yo'llarning ken-gligi avtomobillarning ikki va undan ortiq qator bo'lib yurishiga imkon beradi. Bir qatorniig kengligi 3 m gacha olinadi Harakat qulayligini ta'minlash maqsadida ba'zan yo'lining o'rtasi ma'lum kenglikda ko'kalamzorlashtiriladi. Avtomobil yo'li qurilishida sun'iy inshootlar (tonnellar, ko'priklar, tayanch devorlar, himoya yo'laklari) barpo yetiladi. Avtomobil yo'lida suv o'tkazuvchi va drenaj qurilmalari bo'ladi. Harakat xavfsizligini ta'min-lash uchun yo'l belgilari, ko'rsatkichlar, himoya vositalari va transport oqimini boshqarish qurilmalari o'rnatiladi.

**Kalit so'zlar:** yo'llar, texnik talab, belgilar, ko'rsatkichlar, usul, qurilmalar, ma'lumot, avtomobil, xavfsizlik.

**Tahlil va natijalar;** Yo'llardan foydalanishda sodir bo'lgan va transport vositalari harakatlanishiga to'sqinlik qiluvchi hamda harakat xavfsizligiga zid kamchiliklarni tezkorlik bilan bartaraf etish uchun amalga oshiriladigan kundalik nazorat Davlat yo'l harakati xavfsizligi xizmati tomonidan amalga oshiriladi.

Avtomobil yo'llari yoqasi va ularga ajratilgan mintaqalar Davlat yo'l harakati xavfsizligi xizmati tomonidan tegishli tashkilotlar bilan birgalikda mavsumiy (bahorgi va kuzgi), nazorat tartibidagi va maxsus ko'riklar orqali doimiy nazoratga olinishi kerak.

Ko'rik davomida aniqlangan kamchiliklar va tartibsizliklar (noqonuniy qurilishlar) yuzasidan Davlat yo'l harakati xavfsizligi xizmati tomonidan tegishli tashkilotlarga yozma ko'rsatmalar va mahalliy hokimliklarga taqdimnomalar kiritilishi zarur.

Yozma ko'rsatmalar va taqdimnomalar olgan tegishli tashkilotlar va mahalliy davlat hokimiyati organlari zudlik bilan, o'z vakolati doirasida, aniqlangan kamchiliklarni va tartibsizliklarni (noqonuniy qurilishlarni) bartaraf etish choralari ko'rishi kerak.

Avtomobil yo'llarini boshqarish bo'yicha maxsus vakolatli organ Davlat yo'l harakati xavfsizligi xizmati bilan (shahar ko'chalari bo'yicha mahalliy davlat hokimiyati organlari hududiy yo'l harakati xavfsizligi boshqarmalari bilan) kelishilgan holda umumiy foydalanishdagi avtomobil

yo'llarini (shahar ko'chalarini) bir yilda ikki marta (bahor va kuzda) mavsumiy ko'rikdan o'tkazishi va ko'rik natijalari asosida yo'l harakati xavfsizligi tadbirlarini ishlab chiqishi hamda ularning amalga oshirilishi monitoringini olib borishi, harakat xavfsizligiga zid holatlar yoki yo'lning holatiga bog'liq bo'lgan yo'l-transport hodisalari ko'paygan yo'l qismlarini kelgusi yilga ta'mirlash rejasiga kiritish bo'yicha tegishli organlarga taklif taqdim etishi (mahalliy davlat hokimiyati organlari esa o'z rejalariga kiritishi) zarur.

Avtomobil yo'llarida xavfli uchastkalarini aniqlash uchun quyidagi usullardan foydalanish mumkin:

1. Oq yo'llarda qizil xattalar: Oq yo'llarda qizil xattalar, yuqorida ko'rsatilgan maqsadga muvofiq taqsimlanadi - bu avtomobillarning qimmatbaxti ko'payadi yoki tez tez yo'llarda qatnashishiga o'xshash xavfli ko'chishlar ko'rsatadi.
2. Yo'nalish chiziqlari: Chiziqlar yo'nalishlarni ko'rsatadi va yaqinida yonuvchi zaruratlarining mavjudligini bildirib ko'rsatadi. Ba'zi chiziqlar esa tez-tez avtomobilning vazifasiga asoslangan jarohatli taqiqlashni ko'rsatadi.
3. Yo'l xaritasi va navigatsiya tizimlari: Yo'l xaritalari va navigatsiya tizimlari avtomobil voqealari va jarohatli ko'chishlarning ko'rsatib beruvchisi bo'ladi.
4. Yo'l belgilarini ko'rsatish apparatlari: Bu tizimlar yo'l belgilarini avtomobilga yangi ombor qoygan soatlar, soat tizimlari va boshqa qurilishlar bilan ta'minlaydi.
5. Avtomobilning tashqi va tashqi elektronik tizimlari: Kamera va sensorlar bilan ta'minlangan tizimlar, avtomobillarni jarohatli uchastkalarga qarshi himoya qilishda muhim rol o'ynaydi. Bu tizimlar jarohatli taqiqlashni aniqlab oladi va voqealarni to'g'ridan-to'g'ri to'xtatadi.



Bu usullardan foydalanib, siz avtomobilida xavfli uchastkalarini aniqlashingiz mumkin. Lekin yodda tuting, eng asosiysi avtomobilda xavfli taqiqlashlarga qarshi chet ellikli voqealarni oldindan ko'rib chiqish va yetuk vaqtda reagirovchilik ko'rsatishdir.

### **Yo'llarda ziddiyatli Avtomobil vaziyatlarni kamaytirish Chora tadbirlari**

Ziddiyatli yo'llarda bo'lishi mumkin bo'lgan avtomobil qo'zg'alishlarini va taqiqlashlarini kamaytirishga yordam beradigan quyidagi chora tadbirlarini tavsiya qilamiz:

1. Yaxshi holatli va boshqa ko'plab ziddiyatli voqealar qayta takrorlanadigan ko'chaga aylantiring
2. Oq yo'llarda tezlikni asosiy jarayonlarda qarshi ko'rsatish bilan cheklang va yoyilgan joylarda rangida vazifa belgilangan shovlar bilan ishlatish zarur.
3. Yo'nalish chiziqlari va boshqa chiziqlarga qo'yilgan e'tibor qaratishingiz kerak.
4. Yonuvchi kartochkalar, navigatsiya tizimlari va avtomobildagi boshqa yordamchi tizimlarni ishlatish.
5. Soatlar va xaritalar o'z vaqtida yangilanishi kerak.
6. Avtomobildagi ta'mirlash va bakteriyalari tartibga solish.
7. Noma'lum avtomobillarga yo'l tezliklarini kamaytirish.
8. Uzoq masofa vaqtida avtomobillarni kamaytirish.

9. Mobillarni yo'lqo'lga olib qo'ying.

10. Turli xil vositalar va antidening ma'lumotini ko'rsatish.



Bu tadbirlarni amalga oshirib, siz o'zingiz va boshqa shaxslarni yo'rg'llab ziddiyatli yo'llarda xavfli voqealar bilan suhbatlarni ham kamaytirishingiz mumkin. Yo'l xavfli voqealari bilan uchrashsangiz, esa tez-tez yo'nalish chiziqlari va boshqa ko'rsatuv'lar va xaritalardan foydalanishni unutmang.

**Hulosa va takliflar;** Og'ir vaznli yuklarni tashuvchi transport vositalarining sun'iy inshootlardan o'tishi yo'l tashkilotlari tomonidan mazkur Qoidalar talablariga asosan belgilanadi.

Yo'l tashkilotlari 30 tonnadan kam og'irlikka mo'ljallangan barcha sun'iy inshootlar oldiga belgilangan tartibga asosan "Chegaralangan og'irlik" - ogohlantiruvchi yo'l belgisini o'rnatishi kerak.

Agar transport vositasining haqiqiy og'irligi me'yoriy og'irlik o'lchamlaridan ortiq bo'lsa lekin 4-ildovada keltirilgan birliklardan yuqori bo'lmasa, bu holda transport vositasi quyidagilarga rioya qilish sharti bilan o'tkazib yuborilishi mumkin:

sun'iy inshootlarda harakatlanayotganda u yerda boshqa transport vositalari bo'lmasligi kerak;

yuk ortilgan transport vositasi yo'l qatnov qismining o'qi bo'yicha 10 km/soatdan yuqori bo'lmagan tezlik bilan harakatlanishi kerak.

Agar transport vositasining umumiy og'irligi 4-ildovada keltirilgan o'lchamlardan ortiq bo'lsa, (boshqa yo'nalishdan aylanib o'tish, boshqa transport rusumi bilan tashish, yukni bo'lib tashish mumkin bo'lmagan taqdirda) yuk tashishni amalga oshirayotgan tashkilot harakatlanishga ruxsatnoma olishi uchun tegishli tashkilotlarga 3 oy oldin buyurtma berishi kerak. Buyurtmada mazkur Qoidalarning 14-bandiga muvofiq ma'lumotlar berilgan bo'lishi zarur.

Tegishli tashkilotlar buyurtmani olgandan keyin bir haftadan ortiq bo'lmagan muddatda sun'iy inshootdan yurish mumkin yoki mumkin emasligi haqida xabar beradilar.

Og'irligi me'yordan yuqori bo'lgan transport vositasini sun'iy inshootdan xavfsiz va beto'xtov o'tkazish uchun uning sun'iy inshoot o'qi bo'yicha 10 km/soatdan ortiq bo'lmagan tezlikda bir tekisda, to'xtamasdan harakatlanishi ta'minlanishi kerak.

Transport vositasining sun'iy inshoot orqali harakatlanishi faqat sun'iy inshootdan foydalanuvchi tashkilot bilan kelishilgan holda, uning tagidan o'tayotgan barcha transport vositalarining harakati vaqtinchalik to'xtatilgandan keyin amalga oshiriladi.

Me'yordan ortiq yuk ortilgan transport vositasini sun'iy inshootdan o'tkazish vaqtida boshqa transport vositalari va piyodalarning harakati taqiqlanadi.

Majburiy to'xtash ro'y bergan hollarda transport vositasini sun'iy inshootdan zudlik bilan olish choralarini ko'rish kerak.

Transport vositasining orqa tomonida boshqariladigan buriluvchi tirkama bo'lgan hollarda, uning operatori va tortuvchi avtomobil haydovchisi o'rtasida ishonchli radio yoki telefon aloqasi mavjud bo'lishi kerak.

#### **Adabiyotlar.**

1. S Utkirov, E Abdusamatov, B Rahmanov (2023). ORGANIZATION OF TRAFFIC AT UNCONTROLLED INTERSECTIONS. Евразийский журнал академических исследований 3 (2 Part 2) 57-65. <https://www.in-academy.uz/index.php/ejar/article/view/10161>
2. Э Абдусаматов, Н Турсунов, Ш Ўткиров (2023). ЙЎЛ ҲАРАКАТИ ХАВФСИЗЛИГИНИ ОШИРИШ БЎЙИЧА ЧОРА-ТАДБИРЛАР. SUSTAINABILITY OF EDUCATION, SOCIO 1 (6) 84-88. <https://interonconf.org/index.php/sues/article/download/1948/1753>
3. S Utkirov (2023). YO'L HARAKATI XAVFSIZLIGINI TA'MINLASH SAMARADORLIGINI OSHIRISH VA YANGICHA MEKANIZMLARNI ISHLAB CHIQUISH. Академические исследования в современной науке 2 (4) 71-73. <http://econferences.ru/index.php/arims/article/view/4075>
4. D Abdurazakova, S Utkirov (2023). ORGANIZATION OF TRAFFIC AT UNCONTROLLED INTERSECTIONS. Science and innovation in the education system 2 (4), 8-10. <http://econferences.ru/index.php/sies/article/download/5003/2858>
5. TS Qodirovich, US Shavkat o'g'li (2023). PIYODALAR KIYIMINING RANGI YO'L-TRANSPORT HODISALARINING OLDINI OLIHDA QANDAY AHAMIYATGA EGA. O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI 2 (19) 987-992.
6. TS Qodirovich, US Shavkat o'g'li (2023). O 'ZBEKISTON MILLIY AVTOSANOATDA ISHLAB CHIQUILGAN YENGIL AVTOTRANSPORT VOSITALARINING MARKIROVKA BELGILARINI ANIQLASH USULLARI. O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI 2 (19) 980-986.
7. SX Shermatov, SSO Utkirov, EXOGL Abdusamatov (2023). TRANSPOR SOHASIDA YUZAGA KELGAN MUAMOLARNING EKOLOGIYAGA TASIRI (avtomobil transporti). Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences 2 (3) 702-709.
8. Э Абдусаматов, Н Турсунов, Ш Ўткиров (2023). ЙЎЛ ҲАРАКАТИ ХАВФСИЗЛИГИНИ ОШИРИШ БЎЙИЧА ЧОРА-ТАДБИРЛАР. SUSTAINABILITY OF EDUCATION, SOCIO 1 (6) 84-88.